ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓު

[2022] SC 30

2022/SC-A/42

2022/SC-A/43

ޝަރީޢަތް ނިމުނުގޮތް

ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް ވ. އާއިޝަތު އާޒިމާ ޝަކޫރު

ފަނޑިޔާރުންގެ މަޖިލިސް

އުއްތަމަ ފަނޑިޔާރު އަޙްމަދު މުއްތަޞިމް އަދުނާން

ފަނޑިޔާރު އާއިޝާ ޝުޖޫން މުޙައްމަދު

ފަނޑިޔާރު ޙުސްނުއް ސުޢޫދު

ނިމުނު ތާރީޚު

16 މެއި 2022

އިސްތިއުނާފު ކުރުމުން ފާސްކުރި

2022/HC-B12/39

އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތް

ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް

ޤާނޫނީ ވަކީލު:

1. ޕަބްލިކް ޕްރޮސިކިއުޓަރ އަލްއުސްތާޛާ އާމިނަތު ޝަމާ ނަޞީރު
2. ޕަބްލިކް ޕްރޮސިކިއުޓަރ އަލްއުސްތާޛު އަޙްމަދު ނަޢުޝާދު

އިސްތިއުނާފު ޙައްޤުވާ ފަރާތް

އާއިޝަތު އާޒިމާ ޝަކޫރު، މ.އާސްތާނާ، މާލެ

ބަދަލުގައި: -

1. އަލްއުސްތާޛާ އާއިޝަތު ފަޒީނާ، ދިވެހި ޗެމްބަރސް އެލްއެލްޕީ
2. އަލްއުސްތާޛާ މަރްޔަމް ނިހާދާ، ދިވެހި ޗެމްބަރސް އެލްއެލްޕީ

މަދަނީ މިންގަނޑުން ކުރިއަށް ގެންދިޔުމާއި ކަނޑައެޅުން- ދައުލަތާއިގެން ކުރިއަށްދާން ތަން ނެތް ކަމަށް ނިންމާ ނިންމުން އިސްތިއުނާފުކުރުން- މަދަނީ މިންގަނޑުން ހުކުމް ދެވިދާނެތޯ - އެކަށީގެންވާ މިންވަރަށް ހެކިހުރިކަން ސާބިތުކަން - prima facie ކޭސް އޮތްކަން ސާބިތު ނުވުމުން- ޖިނާއީ އިޖުރާއާތުގެ ޤާނޫނުގެ 115 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން މައްސަލައިގައި ޝަރީޢަތުގައި ބަލަން އޮތްކަމަށް ހުށަހެޅުމުން ހުކުމްކުރުން - ޖިނާއީ އިޖުރާއާތުގެ ޤާނޫނު ގެ 115 ވަނަ މާއްދާގެ (ބ) - ޖިނާއީ އިޖުރާއާތުގެ ޤާނޫނުގެ 198 ވަނަ މާއްދާ - ޝަރީޢަތުގެ މަރުޙަލާ ޖިނާއީ އިޖުރާއާތުގެ ގަވާއިދު ގެ 168 ވަނަ މާއްދާ – ޤާނޫނުއަސާސީގެ 56 ވަނަ މާއްދާ - ޝަރީޢަތުގެ މަރުޙަލާ ޖިނާއީ އިޖުރާއާތުގެ ގަވާއިދުގެ 146 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ)

ފިހުރިސްތު

ޖަސްޓިސް ހުސްނުއްސުޢޫދުގެ ރައުޔު 1

ތަޢާރުފު 1

މައްސަލައިގެ ފަސްބިމް 1

އިސްތިއުނާފު ނުކުތާތަކާއި ސުޕްރީމް ކޯޓުން ގޮތެއް ކަނޑައަޅަންޖެހޭ ކަންކަން 4

ޤާނޫނީ ވަކީލުއާ ގުޅޭ ނުކުތާ 7

ދަޢުވާއާއިގެން ކުރިއަށްދާން ތަން އޮތް ކަމަށް ނިންމާ ނިންމުން އިސްތިއުނާފުކުރުމާ ގުޅޭ ނުކުތާ 10

މަދަނީ މިންގަނޑުން ޝަރީޢަތް ކުރިއަށް ގެންދެވޭނެ ކަމަށް ކްރިމިނަލް ކޯޓުން ނިންމާފައިވާ ޖިނާއީ
އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 115 ވަނަ މާއްދާގައި ބުނާ މިންވަރަށް ނުލިބީސް ކަމަށް ބުނެ އާއިޝަތު ޢާޒިމާ
ޝަކޫރުގެ ފަރާތުން ހުށަހެޅި އިސްތިއުނާފީ ނުކުތާތައް 16

އެކަށީގެންވާ މިންވަރަށް ހެކި ހުރިތޯ ބެލުން 18

ނިންމަން ފެނުނު ގޮތް 20

އުއްތަމަ ޖަސްޓިސް އަޙްމަދު މުތަޞިމް ޢަދުނާނުގެ ރައުޔު 20

ޖަސްޓިސް އާއިޝާ ޝުޖޫން މުޙައްމަދުގެ ރައުޔު 20

ޙުކުމް 21

بسم الله الرحمن الرحيم

ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް ވ. އާއިޝަތު އާޒިމާ ޝަކޫރު

[2022] SC 30

ފަނޑިޔާރު ހުސްނުއްސުޢޫދުގެ ރައުޔު (އުއްތަމަ ފަނޑިޔާރު އަޙްމަދު މުޢުތަޞިމް އަދުނާން އަދި ފަނޑިޔާރު އާއިޝާ ޝުޖޫނު މުޙައްމަދު ތާއީދު ކުރައްވާފައި)

ތަޢާރަފު

1. މިއީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2022/HC-B12/39 ގަޟިއްޔާ ނިމިފައިވަނީ ގާނޫނާ އެއްގޮތަށް ނޫން ކަމަށް ބުނެ އެ ގަޟިއްޔާގައި ހައިކޯޓުން ނިންމާފައިވާ ނިންމުންތަކަށް އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް އެ ގަޟިއްޔާގައި ހިމެނުނު ދެ ޚަޞްމުން ކަމުގައިވާ ހ. އާސްޓާނާ އާއިޝަތު އާޒިމާ ޝަކޫރުއާއި، ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުން ވަކިވަކިން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓަށް ހުށަހެޅި އިސްތިއުނާފުގެ ދެ ގަޟިއްޔާ ސުޕްރީމް ކޯޓުގައި އެކުއެކުގައި ހިންގުމަށްފަހު އެ ދެފަރާތުން ސުޕްރީމް ކޯޓަށް ހުށަހެޅި އިސްތިއުނާފުގެ މައްސަލަތަކާ ގުޅޭގޮތުން ސުޕްރީމް ކޯޓުން ނިންމި ނިންމުމެވެ.

މައްސަލައިގެ ފަސްމަންޒަރު

2. ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުން ހ. އާސްޓާނާ، މާލެ، އާއިޝަތު އާޒިމާ ޝަކޫރުގެ މައްޗަށް ދެ ޗާޖު ދަޢުވާއެއް އުފުލާފައިވާއެވެ. އެއީ ކްރިމިނަލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2019/Cr-C/70 ޤަޟިއްޔާގައި ބަލަމުންދާ ރަސްމީ އިދާރާތަކަށް ދޮގު މައުލޫމާތު ދިނުމުގެ ކުށުގެ ދަޢުވާއާއި އެ ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2019/Cr-C/71 ގަޟިއްޔާއިން ބަލަމުންދާ މަނީ ލޯންޑަރިންގ އަށް މަގުފަހިކޮށްދިނުމުގެ ކުށުގެ ދަޢުވާއެވެ.

3. މި ބަޔާންކުރެވުނު ދެ ދަޢުވާ ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 115 ވަނަ މާއްދާގެ (ބ) ގައިވާ ގޮތުގެ މަތިން މަދަނީ މުޖުތަމަޢުން ކުރިއަށް ގެންދިޔުމަށް ކަމަށް ކުރިމަތިލާ ކޯޓުން ނިންމާފައި ވެއެވެ. އާއިޝަތު އާޒިމާ ޝަކޫރުގެ މައްސަލަ ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުން އުފުލާފައިވާ ދެ ދަޢުވާގެ ޝަރީޢަތް ކުރިއަށް ގެންދާނީ މިންވަރަށް ހުރި ކަމަށް ބަޔާންކޮށް، ކުރިމަތިލާ ކޯޓުން ނިންމި ނިންމުމުގައި ބުނެފައިވަނީ، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 360/HC-A/2019 މައްސަލައިގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ފަދައިން މަދަނީ މުޖުތަމަޢުން ކުރިއަށް ގެންދިޔުމަށް މައްސަލަތަކުގައި ނުވަތަ ދުސްތޫރު ޝަރީޢަތުން ރިޢާޔަތްކުރާނީ އެކަމުގެ ހިނގައިދިޔަކަން ނުވަތަ ނުހިނގާކަން ދަލާލަތުކުރާތީ މިންވަރަށް ދަލީލުތަކުން ހުރި ހުރަހެއްނެތް ކަމަށްވާއިރު، ދަލީލުތަކުން އާއިޝަތު އާޒިމާ ޝަކޫރުގެ މައްސަލަ ކޮށްފައިވާ ދެ ދަޢުވާ ސާބިތުކުރުމަށް ދަލީލުތަކުން ހުރަހަކަށްފައިވާ އެންމެހާ ގޮތްކަން ރިޢާޔަތްކޮށްފައިވާއިރު، އެ ދެ މައްސަލައާ ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 115 ވަނަ މާއްދާގެ (ބ) ގެ ދަށުން މަދަނީ މުޖުތަމަޢުން ކުރިއަށް ގެންދެވޭނެ ދެ މައްސަލަ ކަމަށެވެ.

4. ކުރިމަތިލާ ކޯޓުން ނިންމި ނިންމުމުން ގޮތުން ރަނގަޅު ނޫންކަމަށް ބުނެ އާއިޝަތު އާޒިމާ ޝަކޫރުގެ ފަރާތުން އެ ނިންމުމުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގައި އިސްތިއުނާފުކުރިއެވެ. އާއިޝަތު އާޒިމާ ޝަކޫރުގެ ފަރާތުން ހުށަހެޅި އިސްތިއުނާފުގެ މައްސަލަބެލި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2022/HC-B12/39 މައްސަލައިގައި އެ މައްސަލަބެލި ފަނޑިޔާރުންގެ އަޣްލަބިއްޔަތުން ނިންމީ އާއިޝަތު އާޒިމާ ޝަކޫރުގެ މައްސަލަ ދަލީލުތަކުން އުފުލާފައިވާ ދެ ދަޢުވާ ކުރިއަށް ގެންދިޔުން މިންވަރަށް މަދަނީ މުޖުތަމަޢުން ބަލާއިރު ހުރި ހުރިކަމަށް ކުރިމަތިލާ ކޯޓުން ނިންމި ނިންމުން ރަނގަޅު ކަމަށެވެ. ހައިކޯޓުގެ ނިންމުން އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް އާއިޝަތު އާޒިމާ ޝަކޫރުގެ ފަރާތުން ސުޕްރީމް ކޯޓަށް ހުށަހަޅާފައިވެއެވެ.

5. ކްރިމިނަލް ކޯޓުން ނިންމި ނިންމުން ގާނޫނީ ގޮތުން ރަނގަޅުނޫން ކަމަށް ބުނެ އާއިޝަތު އާޒިމާ ޝަކޫރުގެ ފަރާތުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓަށް ހުށަހަޅައިގެން ހިނގި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2022/HC-B12/39 ޤަޟިއްޔާގައި ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ ފަރާތުން ދެ އިޢުތިރާޟު ހުށަހަޅައިފައެވެ. އެއީ:

(ހ) އާއިޝަތު އާޒިމާ ޝަކޫރުގެ ގާނޫނީ ވަކީލުންގެ ގޮތުގައި ހަމަޖެއްސި ފަރާތްތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ އަލްއުސްތާޛާ މަރްޔަމް ވަކީލުންގެ ގޮތުގައި ބައިވެރިވުމާ ގުޅޭ އިޢުތިރާޟު ކުރާ ކަމަށް ބުނެ ހުށަހެޅި ނުކުތާ؛ އަދި

(ށ) ޖިނާއީ ދައުވާއެއްގެ އިބްތިދާއީ މަރުޙަލާގައި އެ ދައުވާގެ ޝަރީޢަތް ކުރިއަށް ގެންދިޔުމާބެހޭ ނުވަތަ ނުނިމި ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ގާނޫނުގެ 115 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން "މަދަނީ މިންގަނޑުން" ނިންމާ ނިންމުމަކީ، އެ ގާނޫނުގެ 198 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން އިސްތިއުނާފުކުރެވޭނެ ބާވަތުގެ ނިންމުމެއް ނޫންކަމަށް ބުނެ ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ ފަރާތުން ހުށަހެޅި ނުކުތާ.

6. މި ދެ ނުކުތާގައިވެސް ހައިކޯޓުން ނިންމާފައިވަނީ ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލާ ދެކޮޅަށެވެ. އެހެންކަމުން މި ދެ އިޢުތިރާޟާ ގުޅިގެން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުން ނިންމި ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ ފަރާތުން ސުޕްރީމް ކޯޓަށް އިސްތިއުނާފުކޮށްފައިވެއެވެ.

7. ޝަރީޢަތުން ނިންމާ ނިންމުމެއް ނުވަތަ ހުކުމެއް އެ ޤަޟިއްޔާގައި ހިމެނޭ ދެ ޚަސްމުންގެ ފަރާތުން ވަކިވަކިން އިސްތިއުނާފުކުރާ ހާލަތުގައި އެ ދެ އިސްތިއުނާފުގެ މައްސަލަ އެކުއެކުގައި ހިންގައި އެ ނުކުތާތަކުގެ މައްޗަށް އިސްތިއުނާފީ ކޯޓުގެ އެއް ނިންމުމަކުން އެކުގައި ނިޔާ ކަނޑައެޅުމުގެ އުސޫލުގެ ދަށުން، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2022/HC-B12/39 ޤަޟިއްޔާގައި ހައިކޯޓުން ނިންމި ނިންމުންތަކާ ގުޅިގެން އެ ޤަޟިއްޔާގައި ހިމެނުނު ދެ ޚަސްމުން ކަމަށްވާ އާއިޝަތު އާޒިމާ ޝަކޫރު،

ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ ފަރާތުން ސުޕްރީމް ކޯޓަށް ހުށަހެޅި އިސްތިއުނާފީ ނުކުތާތަކުގައި ގޮތް ކަނޑައަޅާފައިވަނީ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ މި ނިޔާގައެވެ.

އިސްތިއުނާފީ ނުކުތާތަކާއި ސުޕްރީމް ކޯޓުން ގޮތް ކަނޑައަޅަންޖެހޭ ކަންކަން

8. ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2022/HC-B12/39 ގަޟިއްޔާގައި ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ ފަރާތުން ހުށަހެޅި އިޖުރާއީ އިޢުތިރާޟުތަކާ ގުޅިގެން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުން ނިންމި ނިންމުންތައް އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ގޮތުން ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ ފަރާތުން ސުޕްރީމް ކޯޓަށް ހުށަހަޅާފައިވަނީ އަންނަނިވި ދެ ނުކުތާއެވެ.

(ހ) އިސްތިއުނާފުކުރެވޭ ހައިކޯޓުގެ ގަޟިއްޔާގައި އާއިޝަތު އާޒިމާ ޝަކޫރުގެ ޤާނޫނީ ވަކީލުންގެ ގޮތުގައި ހަމަޖެއްސުމާއި ފަރާތްތަކުގެ ތަރުތީބުގައި ހިމެނޭ އަލްއުސްތާޛާ މަރްޔަމް ނިޒާރަތު ވަކީލެއްގެ ގޮތުގައި ބަލައިގަތުމާ ދެކޮޅު ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ ފަރާތުން ހުށަހެޅި އިޖުރާއީ އިޢުތިރާޟުގެ ނުކުތާގައި ގޮތެއް ކަނޑައެޅުމުގައި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުން، ޝަރީޢަތްކުރުމާބެހޭ ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދުގެ[1] 146 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) އާ 149 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) މާނަ ކޮންފަދަ ތަފްސީރެއް ދޭން ކަމަށް ބެލުން ހުށަހެޅި ނުކުތާ.

(ނ) ޖިނާއީ ދައުވާއެއްގެ އިބްތިދާއީ މަރުޙަލާގައި އެ ދައުވާގެ ޝަރީޢަތް ކުރިއަށް ގެންދެވިދާނެތޯ ނުވަތަ ނޫންތޯ ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 115 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން "މަދަނީ މިންގަނޑުން" ނިންމާ ނިންމުމަކީ، އެ ޤާނޫނުގެ 198 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން އިސްތިއުނާފުކުރެވޭނެ ބާވަތުގެ ނިންމުމެއް ނޫންކަމަށް ބުނެ ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ ފަރާތުން ހުށަހެޅި ނުކުތާގައި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުން ނިންމި ނިންމުމަކީ ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު

[1] ގަވާއިދު ނަންބަރު 2021-SC-REG-01

ގެ 115 ވަނަ މާއްދާގެ (ބ) އާއި ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 198 ވަނަ މާއްދާއާއި ޝަރީޢަތްކުރުމުގައި ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދު[2] ގެ 168 އާ ޚިލާފަށް ކަމަށް ބުނެ ހުށަހެޅި ނުކުތާ.

9. ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2022/HC-B12/39 ޤަޟިއްޔާގައި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުން ނިންމި ނިންމުން އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ގޮތުން އާއިޝަތު އާޒިމާ ޝަކޫރުގެ ފަރާތުން ސުޕްރީމް ކޯޓަށް ހުށަހަޅާފައިވަނީ އަންނަނިވި ބިން ނުކުތާއެވެ. އެއީ:

(ށ) ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 115 ވަނަ މާއްދާގެ (ބ) ގެ ދަށުން މަދަނީ މިންގަނޑުން ދައުވާ ކުރިއަށް ގެންދިއުމަށް ފަނޑިޔާރު ނިންމަވާ ނިންމުން (ދައުވާލިބޭ ފަރާތުގެ އެދުމުގެ މަތިން، އިސްތިއުނާފުގެ ބަދަލުކުރުމަށް) ދައުވާލިބޭ ފަރާތަށް ލިޔުމުން ލިބިދިނުމަކީ އަދި ނިންމުމުގެ ސަބަބުތައް ބަޔާންކުރުމަކީ ކުރަންޖެހޭނީ ކަމެއް ނޫންކަމަށް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގެ ފުށުއަރާގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 198 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ ޙައްޤު ލިބިދީފައިވާއިރުގެ މަފްހޫމާއި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް ވ. އަޙްމަދު ވަޙީދު[3] މައްސަލައިގެ ނިންމުމާއި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ އަޙްމަދު ޝާހިރު ވ. ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް[4] މައްސަލައިގެ ނިންމުމާ ޚިލާފަށް ކަމަށް ބުނެ ހުށަހެޅި ނުކުތާ.

(ނ) މަދަނީ މިންގަނޑުން ކުރިއަށް ގެންދެވޭނެ ކުށްތަކަށް ކަމަށް ކުރިމަތިލާ ކޯޓުން ނިންމާފައިވަނީ ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 115 ވަނަ މާއްދާގައި ބުނާ އުސޫލާ ޚިލާފަށް

---

[2] ގަވާއިދު ނަންބަރު 2021-SC-REG-01

[3] ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2021/SC-L/213

[4] ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2021/SC-HCL/27

ކުރުމައިވާއިރު އެ ނިންމުން ދަމަހައްޓައި އިސްތިއުނާފު ކުރާ ފަރާތުން ހައިކޯޓުގައި ގޮތް ކަނޑައަޅައި ދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅި ނުކުތާތަކާމެދު ހައިކޯޓުގެ މަޝްވަރާގައި ގޮތް ކަނޑައެޅިގެން ދިއުމަކީ ދަށު ކޯޓުގެ މަޝްވަރާގައި ހިނގަމުންދާ މައުޟޫޢީ ދަޢުވާ އަށް އަސަރުކޮށްފާނެ ކަމަށްކަމަށްބުން އުކަސްކަމާމެދު މައުޟޫޢީ ދަޢުވާ ނިމޭއިރު ގޮތް ކަނޑައެޅިދާނެކަމަށް ހައިކޯޓު ޤަޟިއްޔާގައި ނިންމާފައިވަނީ ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 115 ވަނަ މާއްދާގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ މިންވަރަށް prima facie ނުވަތަ މިންގަނޑުން މައްސަލަ ކުރިއަށް ގެންދެވޭނެ މިންވަރަށް ހެއްކާއި ހުރިނަމަ ހުކުމަށާއި ނުވަތަކުރުމައިވާތީ، އެހެންކަމުން ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 115 ވަނަ މާއްދާއާ ޚިލާފު ނިންމުމެއް ކަމަށް ބުނެ ހުށަހެޅި ނުކުތާ.

(ނ) މަނީ ލޯންޑަރ ކުރުމުގައި ޕްރިންސިޕަލް އޭޖެންޓެއްގެ މައްޗަށް ދަޢުވާ ނުކުރެވޭނެ ބާރުތަކުގައި އެކުރަން މަގުފަހިކޮށްދޭ މިހެން ޖިނާއީ ސަރަޙައްދުކުރަނީ ކުރުގެ ބާވަތެއް ކުން ކުރިވިފައިވާ ގޮތަށް ބަޔާން ޤާނޫނީ ވެގޭ ގޮތުންނާއި ގޮތް ކަނޑައެޅުން ކަމުގެ ކުރުމައިވާތީ، މި ކަމަށް ދަށު ކޯޓުގައި މައްސަލަ ބަލަމުންދާއިރު ކުރިއަށް ހުރި މަޝްވަރާގައި ގޮތް ކަނޑައެޅުން ކަންކަން ކުރުމައި ހައިކޯޓުގެ ޤަޟިއްޔާގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް ވ. އަލީ ޙަސަން[5] ޤަޟިއްޔާގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ އުޞޫލުތަކާ ޚިލާފަށް ކަމަށް ބުނެ ހުށަހެޅި ނުކުތާ.

10. މި ކޯޓަށް ދެ ފަރާތުން ވަކިވަކިން ހުށަހަޅާފައިވާ ދެ އިސްތިއުނާފުގެ ޤަޟިއްޔާގައި ދެ ފަރާތުން ހުށަހަޅާފައިވާ އިސްތިއުނާފީ ނުކުތާތަކަށް ރިޢާޔަތްކުރުމުގައި އެންމެ ފުރަތަމަ އަހުރެން ބަލައިލާނީ

[5] ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2011/SC-A/36

ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލް ހުށަހެޅި ދެ ނުކުތާގެ މައްޗަށެވެ. އެއަށްފަހު އާއިޝަތު އާޒިމާ ޝަކޫރުގެ ފަރާތުން ހުށަހެޅި ނުކުތާތަކާ ގުޅޭ އަޑުއެހުންގެ ޚުލާޞާ ބަޔާންކޮށްލާނަމެވެ.

ގާނޫނީ ވަކީލާ ގުޅޭ ނުކުތާ

11. ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުން ހުށަހެޅި ނުކުތާގައި ބުނެފައިވަނީ ސުޕްރީމްކޯޓުން ނެރުއްވާފައިވާ ޖިނާއީ އިޖުރާއާތުގެ ގަވާއިދުގެ 16 ވަނަ ބާބަކީ ވަކީލުން ބަލައިގަތުމާއި ވަކިކުރުމުގެ ބާބު ކަމަށެވެ. މި ބާބުގައި ހިމެނޭ 146 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގައި ބާރުއަޅައިދީފައިވަނީ ވަކާލާތުކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ މައްސަލައަކީ އެ ވަކީލަކު މަސައްކަތްކުރި އިދާރާއެއް ނުވަތަ މުއައްސަސާއަކުން ވަކިވުމުގެ ކުރިން، އެ އިދާރާއަކުން ނުވަތަ މުއައްސަސާއަކުން ހުށަހެޅިފައިވާ ނުވަތަ މަޝްވަރާކުރެވިފައިވާ މައްސަލައެއް ނަމަ، އެފަދަ މައްސަލައެއްގައި ވަކާލާތުކުރުމުގެ އެއްވެސް ނުކުރެވޭނެ ކަމަށެވެ. އަދި ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުން ހުށަހެޅިފައިވާ އާއިޝަތު އާޒިމާ ޝަކޫރުގެ މައްޗަށް ދައުވާކުރެވިފައިވާ މައްސަލަތައް ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުން ދައުވާކުރުމުގެ މަރުޙަލާގެ ކުރިން ދިރާސާކުރި، ޖެނުއަރީ ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ ގޮތުގައި އަދާކުރައްވަމުން ގެންދެވި ނިޒާމުގެ މަސައްކަތުގެ ކޯސްފައިވާތީ، ސުޕްރީމްކޯޓުން ނެރުއްވާފައިވާ ޖިނާއީ އިޖުރާއާތުގެ ގަވާއިދުގެ 146 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގައި ބާރުއަޅާ ގޮތުން، މި މައްސަލައިގައި މަރުޙަލާ ނިޒާމުގެ ވަކީލެއްގެ ގޮތުގައި ޙާޒިރުވުން ނުކުރެވޭނެ ކަމަށް ދަލީލުތަކެއް ދީފައި ކަމަށެވެ.

12. މި ދެ ނުކުތާގައި އާއިޝަތު އާޒިމާ ޝަކޫރުގެ ފަރާތުން ވާހަކަ ދައްކަވަމުން އަލްއުސްތާޛާ މަރުޔަމް ނިޔާޒު ބުނެފައިވަނީ، މި މައްސަލަ ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހަށް ހުށަހެޅިފައިވަނީ އޭނާ އެ އޮފީހުގެ ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ ގޮތުގައި މަސައްކަތް ކުރަމުން ދިޔަ ދުވަސްވަރު ނަމަވެސް، މި މައްސަލައިގެ އިންވެސްޓިގޭޝަން މަރުޙަލާއެއްގައި އޭނާގެ އިންވެސްޓިގޭޝަން ބައިވެރިވުމެއް ނުހުންނަ ކަމަށާއި، އޭނާ އެ އޮފީހުގައި އުޅުއްވި މި މައްސަލައާ ގުޅޭ މަޢުލޫމާތެއް ނުވަތަ އެފަދަ އިންވެސްޓިމަސައްކަތަކާގައި

ބައިވެރިވެފައިނުވާނޭ ކަމަށާއި އެހެންކަމުން، ސުޕްރީމްކޯޓުގެ ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދުގެ 149 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ ދަށުން މި މައްސަލަތަކުގައި ޢާންމަން ޚާއްޞަ ސަބަބު ތަފްސީލުކުރާނެ ކަމަށެވެ.

13. ސުޕްރީމްކޯޓުގެ ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދުގެ 146 ވަނަ މާއްދާގައި ވަނީ އަންނަނިވި ގޮތަށެވެ.

(ހ) ޖިނާއީ މައްސަލަތަކުގައި ވަކީލުންގެ ގޮތުގައި ކޯޓަށް ބަލައިގަނެވޭނީ، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބާ ކައުންސިލްގެ ވަކީލުންގެ ދަފްތަރުގައި ރަޖިސްޓްރީވެފައިވާ ވަކީލުންނެވެ.

(ށ) މި މާއްދާގެ (ހ) ގައި އެހެން ބަޔާންކޮށްފައި ވިޔަސް، ވަކާލާތުކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ މައްސަލައަކީ އެ ވަކީލަކު ފަންނީ ދާއިރާއެއްގެ ގޮތުގައި މަސައްކަތްކޮށްދިނި ކޯޓަށް، ފަންނީ ދާއިރާއެއްގެ ވަކީލުންގެ ކިބައިން ހުށަހަޅައިފިނަމަ މައްސަލައެއްނަމަ، އެފަދަ މައްސަލައެއްގައި ވަކާލާތުކުރުމަށް ޙާލަތަށް ބަލައި ހުއްދަދެވިދާނެއެވެ.

(ނ) މި މާއްދާގެ (ހ) ގައި އެހެން އޮތްނަމަވެސް، ވަކާލާތުކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ މައްސަލައަކީ އެ ވަކީލަކު ވަކާލާތުކުރާ ދައުލަތުގެ ޤާނޫނުތަކާ ގުޅޭ މައްސަލައެއް ކަމުގައިވާނަމަ، އެ ދައުލަތުގެ ޤާނޫނުތަކާ ގުޅޭ ގޮތުން ބަލައިގަތުމަށް އެފަދަ މަޝްވަރާދިނުމަށްޓަކައި މައްސަލައެއްނަމަ، އަދި މައްސަލައެއްގައި ވަކާލާތުކުރުމަށް ހުއްދަދެވިދާނެއެވެ.

14. ސުޕްރީމްކޯޓުގެ ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދުގެ 149 ވަނަ މާއްދާގައި ވަނީ އަންނަނިވި ގޮތަށެވެ.

(ހ) ބަންދުކުރުމާ ގުޅޭ ނިންމުމުގެ މަޖިލީސް ހިމެނޭގޮތުން، ޖިނާއީ މައްސަލައެއްގައި ވަކާލާތުކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅާނީ މި ގަވާއިދުގެ ޖަދުވަލު 38 ގައިވާ ފޯމުންނެވެ.

(ށ) މި މާއްދާގެ (ހ) ގައި ބުނެފައިވާ ފޯމު ފުރިހަމަކުރުމަށްފަހު، އަޑުއެހުން ބޭއްވުމުގެ ވަގުތުގެން 15 (ފަނަރަ) މިނިޓް ކުރިން އެ ފޯމު ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.

(ނ) ޖިނާއީ މައްސަލައެއް ތަޙްޤީޤުކުރާ ފަރާތްތަކާއި ދައުވާކުރާ ފަރާތްތަކުގެ ހައިސިއްޔަތުން، އެމީހަކު އެ މައްސަލައެއްގެ ތަޙްޤީޤުކުރުމުގައި ބައިވެރިވެފައިވާ ނުވަތަ ވަކީލެއްގެ ހައިސިއްޔަތުން މަސައްކަތްކޮށްފައިވާ މައްސަލަތަކުގައާއި، އަދި އެމީހަކުގެ މަސްލަހަތު ފުށުއަރާ މައްސަލަތަކުގައި، ދިފާޢީ ވަކީލެއްގެ ގޮތުގައި އެމީހަކު ބަލައެއް ނުގަނެވޭނެއެވެ.

15. މި ނުކުތާގައި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުން ނިންމާފައިވާ، އިޖުރާއީ ނުކުތާއާ ގުޅިގެން ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުގެ ފަރާތުންނާއި އަލްއުސްތާޛާ މަރްޔަމް ނިޒާރުގެ ފަރާތުން ދެއްކި ވާހަކަތަކާއި، ސުޕްރީމްކޯޓުގެ ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދުގެ 149 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) އަށް ރިޢާޔަތްކޮށް، މި

މައްސަލައިގައި އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުގެ ވަކީލުގެ ޚިޔާލުގައި އަލުއިސްތިއުނާފު މަރުޙަލާ ނިހާޔަތް ބަލައިގަތުމަށް ހުރަސް އެޅޭ ސަބަބެއް އޮތީ ކަން އެނގެން ނެތުމުން، ޖޫރިސްޑިކްޝަނަލް ޓެސްޓްގެ އޭޕީލުގެ ފަރާތުން ފާހަގަކުރި އިޖުރާއީ ނުކުތާ ބަލައިނުގަނެވޭނީ މި މައްސަލަ ބެލި ފަސްޓްއިންސްޓަންސްގެ އިއްތިފާޤުން ނިންމާކަމަށެވެ.

މި ފަދަ އިޖުރާއީ އިއްތިރާޟެއް ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ މުޙައްމަދު ނިޒާމް ވ. ޖުޑީޝަލް ސަރވިސް ކޮމިޝަން[6] ގަޟިއްޔާގެ ޝަރީޢަތުގެ މަޖިލީހުގައި ޖުޑީޝަލް ސަރވިސް ކޮމިޝަނުގެ ފަރާތުން ނެގުމުން އެ އިޖުރާއީ އިއްތިރާޟު ދެވިދާނީ ސުޕްރީމް ކޯޓުގައި އެ ގަޟިއްޔާ ބެލި ފަސްޓްއިންސްޓަންސްގެ އިއްތިފާޤުން ނިންމާފައިވާނަމަ ޝަރީޢަތްކުރުމާބެހޭ ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދުގެ 149 ވަނަ މާއްދާގެ (ސ) އިން ޝަރީޢަތްކުރުމާބެހޭ ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދުގެ 146 ވަނަ މާއްދާގެ (ސ) ހަނި ނުކުތާ ކަމަށާއި ޝަރީޢަތްކުރުމާބެހޭ ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދުގެ 146 ވަނަ މާއްދާ މާނަކުރަންވާނީ މިނިވަން މާއްދާތަކުގެ ޒާތުގައި ކަމަށާއި، އެ މައްސަލަ ޖުޑީޝަލް ސަރވިސް ކޮމިޝަނުގެ އޮފީހަށް ހުށަހެޅިފައިވަނީ އެ މައްސަލާގައި ވަކީލުގެ ގޮތުން ވަކާލާތުކުރުމަށް ހާޟިރުވި ވަކާލާތުކުރުމުގައި އަލުއިސްތިއުނާފު ނުކުތާ އެ އޭޕީލުގައި މަސައްކަތްކުރަމުން ގެންދިޔަ ދުވަސްވަރުގައި ކަމަށް ބުނައި، އެ މައްސަލައިގައި އަލުއިސްތިއުނާފު ނުކުރެއްސެވުމަށް އަޑުއެހުމަށް އެއްވެސް މިންވަރަކަށް ބައިވެރިވެ، ރަގަޅު، ނުވަތަ މަސައްކަތްކޮށްފައި ނުވިނަމަވެސް، ޝަރީޢަތްކުރުމާބެހޭ ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދުގެ 146 ވަނަ މާއްދާ ގެ ދަށުން އަލުއިސްތިއުނާފު ނުކުރެވޭނެ ވަކާލާތުގައި ނުކުތާތަކުން ކަމަށެވެ. އަދި ހައިކޯޓުގެ ނިންމުމުގައި ޝަރީޢަތްކުރުމާބެހޭ ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދުގެ 149 ވަނަ މާއްދާ ވަކި މުއައްސަސާއަކަށް ހާއްސަކޮށްފައި އޮތް ކަމަށް ޤާނޫނީ ޤާޢިދާ ޝަރުޢީ ފަރާތުން ބުނެފައި ނުކުތާތަކެވެ.

އެހެންކަމުން ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ މުޙައްމަދު ނިޒާމް ވ. ޖުޑީޝަލް ސަރވިސް ކޮމިޝަން[7] ގަޟިއްޔާގެ އަދު އެދުމުގައި ދައުލަތުގެ ފަރާތުން ނެގި އެ އިޖުރާއީ އިއްތިރާޟާ ގުޅިގެން ސުޕްރީމް ކޯޓުގައި އެ ގަޟިއްޔާ

[6] [2022] SC 04
[7] [2022] SC 04

ބެލި ފަނޑިޔާރުންގެ އިއްތިފާގުން ނިންމާފައިވާ ނިންމުމުގައި ޝަރީޢަތްކުރުމާބެހޭ ޤާނޫނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދުގެ 146 ވަނަ މާއްދާ އާއި 149 ވަނަ މާއްދާ މާނަކުރައްވާ ގޮތް ދުރުވާންޖެހޭ އެއްވެސް ސަބަބެއް މި މައްސަލައިގައި ޢާއިޝަތު ޒާހިރާ ޝަކޫރުގެ ގާނޫނީ ވަކީލު އަލްއުސްތާޛާ މަރްޔަމް ނިޒާރަމް ދެއްކި ވާހަކަތަކުން ފާހަގަކުރެވުން ނެތުމުން، މި ނުކުތާގައި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުން ޝަރީޢަތްކުރުމާބެހޭ ޤާނޫނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދުގެ 146 ވަނަ މާއްދާ އާއި 149 ވަނަ މާއްދާ މާނަކުރައްވައިފައި ރަނގަޅު ކަމަށް ނުފެނެއެވެ.

ދަޢުވާއާއިގެން ކުރިއަށްދާނެ ތަން އޮތް ކަމަށް ނިންމާ ނިންމުން އިސްތިއުނާފުކުރުމާ ގުޅޭ ނުކުތާ

16. މި ނުކުތާގައި ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ ފަރާތުން ބުނެފައިވަނީ، ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 115 ވަނަ މާއްދާގެ (ބ) ގެ ދަށުން، މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތްކުރެވޭނެ ތަން އޮތް ކަމަށް ދަލީލު މިންގަނޑުން ފަނޑިޔާރު ނިންމާ ނިންމުމަކީ ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 198 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން އިސްތިއުނާފުކުރެވޭނެ ބާވަތުގެ ނިންމުމެއް ނޫން ކަމަށާއި، އެ ގޮތަށް އެކަން ބަޔާންކޮށް، ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ ފަރާތުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓަށް ހުށަހެޅި އިސްތިއުނާފުގައި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުން ނިންމި ނިންމުމަކީ ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު ގެ 115 ވަނަ މާއްދާގެ (ބ) އާއި ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 198 ވަނަ މާއްދާއާއި ޝަރީޢަތްކުރުމާބެހޭ ޤާނޫނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދު[8] ގެ 168 އާ ޚިލާފަށް ނިންމާފައިވާ ނިންމުމެއް ކަމަށެވެ. އަދި ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ ފަރާތުން ބުނެފައިވަނީ، އެ ފަދަ ނިންމުންތަކަކީ އިސްތިއުނާފުކުރެވޭ ބާވަތުގެ ނިންމުންތަކެއް ނޫންކަމަށް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގެ ކަނޑައަޅާފައިވާ [illegible] ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް ވ. ސަލީމް އަޙްމަދު ކަމަށެވެ.

[8] ގަވާއިދު ނަންބަރު 2021-SC-REG-01

17. މިންކަމާއި ގުޅިގެން އާއިޝަތު އާޒިމާ ޝަކުވާދޭ ފަރާތުން ބުނެފައިވަނީ، ގަޟިއްޔާއްގެ އިބްތިދާއީ މަރުޙަލާގައި މައްސަލައެއްގެ ޝަރީޢަތް ކުރާނެ ތަން އޮތީ މަދަނީ މިންގަނޑުން ނިންމާފައިވާ ނިންމުންތައް އިސްތިއުނާފު ނުކުރެވޭނެ ކަމަށް ދައުލަތުން ބުނެފައިވީ މަދަނީ މިންގަނޑުން މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތް ކުރިއަށް ގެންދިޔުމަށް ނިންމާ ބާރުލުމުގައި އެ ނިންމުން ވަގުތުން ލިޔުމުން ދޫކުރުމުގެ ބަދަލުގައި ޝަރީޢަތް ނިމުނު ގޮތުގެ ރިޕޯޓުގައި އެކަން ބަޔާން ކުރުމަށް ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 115 ވަނަ މާއްދާގެ އަކުރުތަކުގައި ބަޔާންވެފައިވާތީ އެގޮތަށް ދަރަޖަކުރެވުން ކަމަކީ، އެހެންނަމަވެސް އެ ބާވަތުގެ ނިންމުންތައް އިސްތިއުނާފު ނުކުރެވޭނެ ކަމަށް ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ ސާފު ނަޞްޞެއްގައި ބަޔާންކޮށްފައި ނުވާ ކަމަށެވެ. ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ އެއްވެސް މާއްދާއެއްގައި އެ މައްސަލައާއި އިސްތިއުނާފު ނުކުރެވޭނެ ކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައި ނުވާތީ، ޤާނޫނުއަސާސީގެ 56 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ލިބިދީފައިވާ އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ޙައްޤު އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތަށް ލިބިގެންވާ ކަމަށް އާއިޝަތު އާޒިމާ ޝަކުވާދޭ ފަރާތުން ބުނެފައި ވެއެވެ. އަދި ހަމައެފަދައިން ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 115 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ ދަށުން މަދަނީ މިންގަނޑުން ބަލާއިރު މައްސަލައެއްގެ ޝަރީޢަތް ކުރިއަށް ނުގެންދަން ނިންމާ ބަދަލުގައި ދައުލަތުގެ ފަރާތުން އެފަދަ މައްސަލަތައް އިސްތިއުނާފުކުރުމުން ގެންދާ ކަމަށާއި، އެފަދަ މައްސަލަތައް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުން ކުރިއަށް ގެންގޮސް ނިންމާފައިވާތީ، އެ ބައްދު ހަމަހަމަ ކަމާއެކު އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތަށް ވެސް ލިބިދޭންޖެހޭ ކަމަށް ދިފާޢުކުރާ ކަމަށެވެ. އަދި ޝަރީޢަތްކުރާނެ ތަން ނެތް ކަމަށް ފަސޭހަކަމުގެ ނިންމާ މައްސަލަތައް ދައުލަތުގެ ފަރާތުން އިސްތިއުނާފުކުރެވިދާނެ ކަމަށް ބަޔާންކުރާ މާއްދާއެއްވެސް ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގައި ނުވަތަ ޝަރީޢަތްކުރުމާބެހޭ ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދުގައި ވެސް ނެތް ކަމަށާއި، ނަމަވެސް ދައުލަތުން އެފަދަ މައްސަލަތައް އިސްތިއުނާފުކުރަމުން ދައްކާ ހުއްޖަތަކީ ޝަރީޢަތް ހިންގާނެ ތަން ނެތް ކަމަށް ނިންމާ ނިންމުން ސަބަބު ބަޔާންކޮށް ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހަށް ކޮޕީއެއް ދޫކުރެވޭ ކަމަށެވެ.

18. ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 198 ވަނަ މާއްދާ ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުން ވަނީ އިސްލާހުކޮށްފައެވެ.[9] އެ މާއްދާ އިސްލާހުކުރުމުގެ ކުރިން އެ މާއްދާ އޮތީ ތިރީގައި މި ނަކަލުކުރާ ގޮތަށެވެ.

"މިޤާނޫނުގައި ނުވަތަ އެހެން ޤާނޫނެއްގައި އެހެން ގޮތަކަށް ބަޔާންކޮށްފައި ނުވާހިނދަކު، ދަށު ކޯޓުން ކޮށްފައިވާ ހުކުމް، ނުވަތަ ނެރެފައިވާ އަމުރެއް ނުވަތަ އެއިން ކޯޓުން ނިންމާފައިވާ ނިންމުމެއްވެސް، ޤާނޫނުއަސާސީއާ ނުވަތަ ޝަރީޢަތުގެ އުސޫލާ ނުވަތަ ޤާނޫނާ ޚިލާފުވާކަމަށް ގަބޫލުކުރެވިގެން، އެކަން ފާހަގަކޮށް، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓަށް ކަމާ ބެހޭ ފަރާތްތަކުން ހުކުމް ނުވަތަ އަމުރު ނުވަތަ ނިންމުން އިސްތިއުނާފުކުރެވިދާނެއެވެ."

ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 198 ވަނަ މާއްދާ ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުން އިސްލާހުކުރުމުން ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 198 މާއްދާގެ (ހ) ގައިވަނީ އަންނަނިވި ގޮތަށެވެ.

"މިޤާނޫނުގައި ނުވަތަ ޖިނާއީ ކުށް ކަނޑައެޅުމުގެ ޤާނޫނެއްގައި އެހެން ގޮތަކަށް ބަޔާންކޮށްފައި ނުވާހިނދަކު، ދަށު ކޯޓުން ކޮށްފައިވާ ހުކުމް، ނުވަތަ ނެރެފައިވާ އަމުރެއް ނުވަތަ ޝަރީޢަތުގެ ކުރިން ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމުގެ މަރުޙަލާގައި ކޯޓުން ނިންމާފައިވާ ނިންމުމެއްވެސް، ޤާނޫނުއަސާސީއާ ނުވަތަ ޝަރީޢަތުގެ އުސޫލާ ނުވަތަ ޤާނޫނާ ޚިލާފުވާކަމަށް ގަބޫލުކުރެވިގެން، އެކަން ފާހަގަކޮށް، ކަމާ ބެހޭ ފަރާތްތަކުން އެ ހުކުމް ނުވަތަ އަމުރު ނުވަތަ ނިންމުން އިސްތިއުނާފުކުރެވިދާނެއެވެ."

މި މާއްދާ ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގައި ކުރިން ލިޔެފައި އޮތް ގޮތުން ޖިނާއީ މައްސަލައެއްގެ ތަޙުޤީޤުގައި ދަށު ކޯޓުން ކޮށްފައިވާ ހުކުމް، ނުވަތަ ނެރެފައިވާ އަމުރެއް ނުވަތަ އެއިން ކޯޓުން ނިންމާފައިވާ ކޯޓުގެ ނިންމުން އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ހައްޤު އެ މައްސަލައެއްގައި ހިމެނޭ ކޯޓުގެ ޚަސްމަކަށް ލިބޭއެވެ. ނަމަވެސް ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 198 ވަނަ މާއްދާ އަށް ގެނެވުނު އިސްލާހުގެ ނަތީޖާއެއްގެ ގޮތުން މިހާރު ޖިނާއީ މައްސަލައެއްގައި އިސްތިއުނާފުކުރެވޭނީ ދަށު ކޯޓުން ކޮށްފައިވާ ހުކުމްތަކާއި ނިންމުންތަކާއި އަމުރުތަކާއި ޝަރީޢަތުގެ ކުރިން ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމުގެ މަރުޙަލާގައި ކޯޓަކުން ނިންމުންތަކެވެ. އެހެންކަމުން ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ ދަށުން

[9] ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނަށް ގެނެވުނު 3 ވަނަ އިސްލާހު، ޤާނޫނު ނަންބަރު 21/2020، 22 ސެޕްޓެމްބަރު 2020

އިސްތިއުނާފުކުރަން ކުރިން ހުޅުވިފައި އޮތް ފުރުސަތު އެ ގާނޫނަށް ގެނެވުނު 3 ވަނަ އިސްލާހުން މިވަނީ ހަނިކޮށްފައެވެ. ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ގާނޫނުގެ ދަށުން އިސްތިއުނާފުކުރަން ކުރިން ހުޅުވިފައި އޮތް ފުރުސަތު އެ ގާނޫނަށް ގެނެވުނު 3 ވަނަ އިސްލާހުން ހަނިވުމުގެ ނަތީޖާއަކީ، މައްސަލައެއްގައި ޝަރީޢަތްކުރަން ތަން އޮތް މައްސަލައެއްކަމުން ފަސްޖެހިގެން ނިންމާ ނިންމުން އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ފުރުސަތު ދައުލަތާ ލިބޭ ފަރާތަކުން ގެއްލިގެން ދިއުމެވެ. ޝަރީޢަތުގެ ކޯޓުން ހުކުމްކުރާ ހުކުމްތަކުން ގޮތުން ފަސޭހައިން ގޮތެއް ނިންމަނީ ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާގައި ކަމަށްވާތީވެ، އެ ސަބަބަކާހުރެ މައްސަލައެއްގައި ޝަރީޢަތްކުރަން ތަން އޮތް ކަމަށް ނިންމާ ނިންމުން ވެސް އިސްތިއުނާފުކުރެވޭނެ ކަމަށް ބުނުމަކީވެސް ހަމައެއްކަހަލަ ނޫނެވެ. ސަބަބަކީ ގަޑިއިރެއްގެ ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާއަކީވެސް ވަކި ބައިތަކަކަށް ބެހިގެން މަރުޙަލާތަކަކަށް ބަހާލައިގެން ވަކިވަކި ކަންތައްތަކެއް ކުރަންޖެހޭ މަރުޙަލާއެއްކަން ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ގާނޫނުންނާއި ގަވާއިދުން ސާފުކޮށް އެނގޭތީވެއެވެ.[10]

ކޯޓަށް ހުށަހަޅާ ޖިނާއީ މައްސަލައަކާ ގުޅިގެން ހިނގަން ޖެހޭ ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާ ބެހިގެންވަނީ ޝަރީޢަތުގެ އިބްތިދާއީ އަޑުއެހުމާ ޝަރީޢަތުގެ ކުރިން ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުންތަކުގެ ބައިގެ މައްޗަށެވެ.

ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާ (ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 3 ވަނަ މާއްދާގެ (ރ))	
އިބްތިދާއީ އަޑުއެހުން (ޝަރީޢަތްކުރުމުގެ ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދުގެ ބާބު 10)	ޝަރީޢަތުގެ ކުރިން ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުންތަކުގެ މަރުޙަލާ (ޝަރީޢަތްކުރުމުގެ ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދުގެ ބާބު 11)
• މުއްދަތުގެ މައްސަލަ ކުރިއަށްގެންދާ ދައުވާ އެނގުން ސާފުކުރެވޭކަމަށް ނިންމުން (ޝަރީޢަތްކުރުމުގެ ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދުގެ 110 ވަނަ މާއްދާ)	• ޝަރީޢަތުގެ ކުރިން ހުށަހަޅަންޖެހޭ ހުށަހެޅުންތައް އެއްވެސް ފަރާތަކުން ހުށަހަޅަން ބޭނުންވާ ނަމަ އެކަމަށް މުއްދަތެއް ކަނޑައެޅުން.

10 ޝަރީޢަތްކުރުމުގެ ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދުގެ 10 ވަނަ ބާބު

	(ޝަރީޢަތްކުރުމާބެހޭ ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދުގެ 117 ވަނަ މާއްދާ)
• މުއްތަހަމު ދައުވާއަށް ޖަވާބުދާރީވާ ގޮތުގެ ބަޔާން. (ޝަރީޢަތްކުރުމާބެހޭ ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދުގެ 110، 111، 112، އަދި 113 ވަނަ މާއްދާ)	• ޝަރީޢަތުގެ ކުރިން ހުށަހަޅަންޖެހޭ ހުށަހެޅުމާ ގުޅިގެން ބާއްވަންޖެހޭ އަޑުއެހުންތައް ބޭއްވުން. (ޝަރީޢަތްކުރުމާބެހޭ ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދުގެ 117 ވަނަ މާއްދާ)
• މުއްތަހަމު ދައުވާއަށް އިންކާރުކޮށްފިނަމަ ދެ ފަރާތުން ހެކި ހާމަކުރުން. (ޝަރީޢަތްކުރުމާބެހޭ ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދުގެ 114 ވަނަ މާއްދާ)	• ޝަރީޢަތުގެ ކުރިން ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމުގެ ބަޔާން ނިންމުން. (ޝަރީޢަތްކުރުމާބެހޭ ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދުގެ 119 ވަނަ މާއްދާ)
• ޝަރީޢަތްކުރާނީ ތިން ޤާޟީ ކަމަށް ނުވަތަ ނޫންކަން ކަނޑައެޅުން. (ޝަރީޢަތްކުރުމާބެހޭ ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދުގެ 115 އަދި 116 ވަނަ މާއްދާ)	• ޝަރީޢަތުގެ ކުރިން ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުންތަކާ ނިންމި ގޮތް ލިޔުމަކުން ދެފަރާތަށް ދޫކުރުން. (ޝަރީޢަތްކުރުމާބެހޭ ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދުގެ 119 ވަނަ މާއްދާ)

19. ޝަރީޢަތުގެ ކުރިން ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުންތަކުގެ މަރުހަލާއަށް ދާނީ، މައްސަލައެއްގައި ޝަރީޢަތްކުރާނީ ތިން ޤާޟީ ކަމަށް ފަނޑިޔާރު ކަނޑައެޅުއްވުންކަން ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 116 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) އިން ސާފުކޮށް އެނގޭތީވެ، ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 198 ވަނަ މާއްދާއަށް ގެނެވުނު އިސްލާހުގައި ޝަރީޢަތުގެ ކުރިން ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުންތަކުގެ މަރުހަލާއަށް ހަވާލާދީފައި އޮތީ، މައްސަލައެއްގައި ޝަރީޢަތްކުރާނީ ތިން ޤާޟީ ކަމަށް ފަނޑިޔާރު ކަނޑައަޅުއްވުން ދެން ފަހު މަރުހަލާއަށްކަން އެނގެއެވެ. ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 198 ވަނަ މާއްދާ އިސްލާހުކުރުމުގެ ކުރިން މައްސަލައެއްގައި ޝަރީޢަތްކުރާނީ ތިން ޤާޟީ ކަމަށް އިބްތިދާއީ އަޑުއެހުމުގައި ފަނޑިޔާރު ނިންމާ ނިންމުން، އިސްތިއުނާފު ކުރުމުން ކަމަށް ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައި އޮތް އޮތުމުން ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 198 ވަނަ މާއްދާއަށް ގެނެވުނު އިސްލާހުން ނިމުމަކަށް އައިސްފައި އޮތުމުން، ޖިނާއީ މައްސަލައެއްގައި ޝަރީޢަތްކުރާނީ ތިން ޤާޟީ ކަމަށް އިބްތިދާއީ އަޑުއެހުމުގައި

ފަސޭހައާއެކު ނިންމާ ނިންމުން، އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ފުރުސަތު މި ނުކުތާ އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތަށް ދޭތޯ ކަމަށް ނުދެކެމެވެ.

20. ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 14 ވަނަ މާއްދާއަށް ބަލާއިރު ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 115 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން މަސްއަލައެއް ބާޠިލުކުރުމަކީ މުހިންމު ވަކި އިޖުރާއަތެއްކަން އެނގެއެވެ. އަދި މަސްއަލައެއް ބާޠިލުކުރުމުން އިސްތިއުނާފުކުރެވޭނެކަން ނުވަތަ ޤާނޫނަކުން ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 198 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައި ނެތްކަން ފާހަގަކުރެވެއެވެ. މަސްއަލައެއް ބާޠިލުކުރުމަށް ކޯޓުން ނިންމާ ނިންމުމަކީ އިސްތިއުނާފުކުރެވިދާނެ ނިންމުމެއްތޯ ނުވަތަ ނޫންތޯ އުޅޭ މި މަސްއަލައިގައި އިސްތިއުނާފުކުރެވިފައިވާ ނުކުތާއަކީ ނޫނެވެ.

21. ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 115 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ ދަށުން މަދަނީ މިންގަނޑުން ބަލާއިރު މަސްއަލައެއްގެ ޝަރީޢަތް ކުރިއަށް ނުގެންދަން ނިންމާ ހާލަތްތަކުގައި ދައުލަތުގެ ފަރާތުން އެފަދަ މަސްއަލައެއް އިސްތިއުނާފުކުރުމުން ގެންދާ ކަމަކާއި، އެފަދަ މަސްއަލައެއް ދިފާޢުއްޒާގެ ހައިކޯޓުން ކުރިއަށް ގެންގޮސް ނިންމާފައިވާތީ، އެ ޙައްޤު ހަމަހަމަ ކަމާއެކު އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތަށް ވެސް ލިބިދޭނެކަށް ކަމަށް ޤަބޫލުކުރާ ކަމަށް އާއިސަތު ޢާޠިމާ ސަޢުދުގެ ފަރާތުން ޝަރީޢަތުގައި ފާހަގަކުރި ނުކުތާއަށް ބަލާއިރު، ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 115 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ ދަށުން ނިންމާ އެ ދައުލާގެ ޝަރީޢަތް ކުރިއަށް ގެންދިޔުމަށް ފަސޭހައާއެކު ނިންމުމާއި އެ ދައުލާގެ ޝަރީޢަތްކުރިއަށް ނުގެންދިޔުމަށް ނިންމާ ނިންމުމުގައި ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގައި އަދި އެ ނިންމުމުގެ ނަތީޖާގައި ފަރަގުތައް ހުރިކަން ފާހަގަކުރެވޭތީވެ، އެ ފަރަގަކީ ޤާނޫނީ ހަމަތަކުގެ މައްޗަށް ބިނާވެގެންވާ ފަރަގެއް ކަމަށް ވާތީވެ، އެއީ އެފަދަ މަސްއަލަތަކުގައި ދައުލަތާއި ފަރާތްތަކަށް ބައިންސާފުން ޤާނޫނުއަސާސީގައިވާ ހަމަހަމަކަމުގެ އުސޫލާ ޚިލާފުވާ ތަފާތުކުރުމެއް ކަމަށް ގަބޫލުކުރެވޭ ނުކުތާއެއް ނޫނެވެ. މި ގޮތުން މަސްއަލައެއްގެ ޝަރީޢަތުކުރުން ތިން އެއްކަމަކަން ނިންމާ ނިންމުމަކީ ބަލާބޭރުގައި އެކަށީގެންވާ މިންވަރަށް ހުރި ހުރިކަމަން ބޮޑުވެގެން ނިންމާ ނިންމުމެއް ކަމަށްވެފައި މި ނިންމުމުގެ ނަތީޖާއާ

މުއްތަހަމާ ދެކޮޅަށްހުރި ހެކިތަށް ތަޙްޤީޤު ގޮތުގައި ބަހުސްކުރެވި ތަޢުރީފުކުރެވި ވަޒަންކޮށް އެ ހުއްޓާލުމަށް ފަނޑިޔާރު ޝަރީޢަތް ނިޔާއިރު ގޮތެއް ކަނޑައަޅާނެ ކަމެކެވެ. އެގޮތުން އެ ނިންމުން އިސްތިއުނާފުނުކުރެވުމުގައި އެ މައްސަލައިގެ އެއްވެސް ފަރާތެއްގެ ހައްގަކަށް ގެއްލުން އުނިކަން އަންނަން ކަމެއް ނުވެއެވެ. އެއާ ޒިޔާދަށް ދައުލަތުގެ ޙައްޤުތަކުގެ ކަމަށް ނިސްބަތްވާ ފަރާތުތަކުގެ ޙައްޤު ނިސްބަތުން ކަމަށް ބެލުމުގެ ފުރުޞަތު އެބައޮތެވެ. އެކަށީގެންވާ ވަރަށް ހެކި ނުހުންނަ މައްސަލަތަކުގައިވެސް ދައުވާކުރިއަސް ނުގެންދެވޭނެ ކަމަށް ބަލާނެ ސަބަބުތަކެއް ހުންނާނެއެވެ. އެފަދަ މައްސަލަތަކުގެ ތެރޭގައި ދުވަސް ފަހަކަށް ހުރަސްއެޅުން މައްސަލަތައް ވެސް ހުންނާނެއެވެ. ކޯޓުން ނިންމާ ގޮތުގެ ނިންމުމަކީ އިސްތިއުނާފުކުރެވިދާނެ މައްސަލައެއް ކަމަށް ކޯޓުތަކުގެ ގާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާއިރު، ޝަރީޢަތް ކުރިއަށް ގެންދެވޭނެ ކަމަށް ނިންމާ ނިންމުމެއް އިސްތިއުނާފު ނުކުރެވޭނެ ކަމަށް ކަނޑައަޅުއްވުމުގެ ނަޒަރިއްޔާ އެ ނިންމުމާމެދު ބަހުސްކުރުމުގެ ހުރިހާ ދޮރުތައް ބަންދުވެގެން ދިއުމެވެ. އެހެން ކަމުން މިފަދަ ބަޔާންކުރި ދެ ބާވަތުގެ ނިންމުންތަކުގެ ނަތީޖާގައި ތަފާތުތަކެއް ހުރިކަމަށް ގަބޫލުކުރެވެއެވެ. ދައުވާކުރިއަސް ގެންދިއުން ކަމަށް ކުރިމިނަށް ނަތީޖާ ދިން މަދަނީހާލަތުންވެސް އަދި އިސްތިއުނާފީ މަދަނީހާލަތުންވެސް އެ މައްސަލައިގެ ހަޤީގަތާގުޅޭ ސާބިތުކުރުމުގައި އަދަދަށް ބެލުމުގެ ފުރުޞަތު އޮތުމެވެ.

<u>މަދަނީ މިންގަނޑުން ޝަރީޢަތް ކުރިއަށް ގެންދެވޭނެ ކަމަށް ކުރިމިނަށް ކޯޓުން ނިންމާފައިވަނީ ޖިނާއީ އިޖްރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 115 ވަނަ މާއްދާގައި ބުނާ މިންވަރަށް ހެކިހެޔޮކޮށް ކަމަށް ބުނާ އާއިޝަތު އާޒިމާ ސަރުކާރުގެ ފަރާތުން ހުށަހެޅި އިސްތިއުނާފީ ނުކުތާތައް</u>

22. އާއިޝަތު އާޒިމާ ސަރުކާރުގެ ފަރާތުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2022/HC-B12/39 ގަޟިއްޔާ އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް ހުށަހެޅި ދިން ނުކުތާތަށް ބިނާކޮށްފައިވާ އަސާސަކީ މަދަނީ މިންގަނޑުން ޝަރީޢަތް ކުރިއަށް ގެންދެވޭނެ ކަމަށް ކުރިމިނަށް ކޯޓުން ނިންމާފައިވަނީ ޖިނާއީ އިޖްރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ

115 ވަނަ މާއްދާގައި ބުނާ މިންވަރަށް ނުވަތަ prima facie މިންގަނޑެއް މައްސަލަ ކުރިއަށް ގެންދެވޭނެ މިންވަރަށް ހެއްކާއި ޤަރީނާ ހުށަހަޅާފައި ނެތިކަމުގައި ބުނާ ބުނުމުގެ މައްޗަކަށެވެ.

23. މިދައުރުގެ އިސްވެދިޔަ 19 ވަނަ ޕެރެގްރާފުގައި ބުނި ފަދައިން ޝަރީޢަތް ކުރިއަށް ގެންދާނަމަވެސް އޮތްކަމަށް ކަނޑައަޅައި ކޯޓުން ނިންމާ ޖިނާއީ އިޖްރާއާތުގެ ޤާނޫނުގެ 198 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން އިސްތިއުނާފުކުރެވޭ ބާވަތުގެ ނިންމުމެއް ކަމަށް ނުވާތީވެ، އާއިޝަތު އާޒިމާ ޝަކޫރު ހުށަހެޅި އިސްތިއުނާފު ނުކުރާކަމުގައި މި ކޯޓުން ގޮތެއް ކަނޑައަޅާފަ ތަނެއް ނެތެވެ. އެހެން ނަމަވެސް ޝަރީޢަތް ކުރިއަށް ގެންދާނެތޯ އޮތްކަން ނުވަތަ ނެތްކަން ކަނޑައަޅައި ކޯޓުން ގޮތެއް ނިންމުމުގައި އާއްމުކޮށް ކޯޓަށް ހުށަހެޅިފައިހުރި މައްސަލައިގެ ހާލަތު ފަރާތްތަކުގެ ވަޒަންކުރުމާބެހޭ ގޮތުން ރިއާޔަތްކުރަންޖެހޭ ބައެއްކަންކަން ފާހަގަކޮށްލުން މުހިންމުކަމަށް ދެކެމެވެ.

24. ޕްރޮސިކިއުޝަނުން ދެންނެވުމުގެ އާޚިރުން ހުށަހަޅާފައިވާ ދަޢުވާއާ ގުޅިގެން ޝަރީޢަތް ކުރިއަށް ގެންދާނަމަވެސް އޮތްކަން ނުވަތަ ނެތްކަން ޖިނާއީ އިޖްރާއާތުގެ ޤާނޫނުގެ 115 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ދެފަރާތުގެ ކަނޑައެޅުމުގެ ކުރިން އެކަމާބެހޭ ގޮތުން ވާހަކަ ދެއްކުމުގެ ފުރުޞަތު މައްސަލައިގެ ޚަޞްމުންނަށް ދޭންވާނެއެވެ. އަދި އެފަރާތްތަކުން ދައްކާ ވާހަކަތައް އަޑުއެހުމަށްފަހު ޝަރީޢަތް ނިންމާ ނިންމުން ޚަޞްމުންނަށް އަންގައި، ޝަރީޢަތް ނިންމި ނިންމުން އަދި ނިންމުމަށް ވާސިލުވި ސަބަބުތައް ބަޔާންކޮށް މައްސަލައިގެ ފައިލުގައި ރެކޯޑް ކުރަންވާނެއެވެ.

25. އަންނަނިވި ހާލަތްތަކުގެ ތެރެއިން ހާލަތެއް އޮތްނަމަ ޖިނާއީ އިޖްރާއާތުގެ ޤާނޫނުގެ 115 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން މައްސަލައިގައި ޝަރީޢަތްކުރާނޭ ތަން އޮތްކަމަށް ކުރިއަށް ނިންމައިދެންވާނެއެވެ.

(ހ) އިސްތިއުނާފު ކޯޓުން ކުރިން ނިންމާފައި އޮތް ނިންމުމުގެ ސަބަބުން އެ ދަޢުވާގެ ޝަރީޢަތް ހިންގެން ނެތުން.

(ށ) އެ ދަޢުވާއާއި ކުރުމަށް އޮތް ޤާނޫނީ މުއްދަތު ފަހަނައަޅައި ދިއުން.

(ސ) އެކަށީގެންވާ މިންވަރަށް ހެކި ނެތުން.

(ޑ) ޝަރީޢަތްކުރިއަށް ގެންދާނެ ޤާނޫނީ ސަބަބެއް ނެތުން.

(ޒ) ދަޢުވާކުރުމުގައި ޤާނޫނުގެ ދަށުން ޕްރޮސިކިއުޝަނުން ފުރިހަމަކުރަންޖެހޭ އިޖުރާއަތު ފުރިހަމަކޮށްފައި ނެތުން.

އެކަށީގެންވާ މިންވަރަށް ހެކި ހުރިތޯ ބެލުން

26. ޝަރީޢަތް ކުރިއަށް ގެންދާނެތޯ އޮތްކަން ނުވަތަ ނެތްކަން ކަނޑައެޅުމުގެ ކުރިން މަދަރީ މިންގަނޑުން ބަލާއިރު އެ ދަޢުވާއާ ގުޅިގެން ޕްރޮސިކިއުޝަނުން އެކަށީގެން މިންވަރަށް ހެކި ހުށަހަޅައިފައިވާކަން ނުވަތަ ނެތްކަން ފަސޭހައިން ވަޒަންކުރަން ވާނެއެވެ. ޝަރީޢަތް ހިންގާނެތޯ އޮތް ކަމަށް ކަނޑައެޅުމަށްޓަކައި އެ މައްސަލައެއްގައި މަދަރީ މިންގަނޑުން ހެކި ވަޒަންކުރާއިރު އެކަށީގެންވާ މިންވަރަށް ހެކިހުރިކަން ނުވަތަ ނެތްކަން (prima facie ކޭސް އޮތްކަން ނުވަތަ ނެތްކަން) ބިނާވެފައި އޮންނާނީ ކޮންމެ މައްސަލައެއްގައި ވެސް އެ މައްސަލައެއްގައި ކަންހިނގާފައިވާ ގޮތުގެ މައްޗަށާއި އެ މައްސަލައިގައި ހިމެނޭ ވާޤިޢާތަކުގެ މައްޗަށެވެ. އެގޮތުން، ޕްރޮސިކިއުޝަނުގެ ފަރާތުން މައްސަލައިގެ ދަޢުވާ ތާއީދު ހުށަހަޅާފައިވާ އެންމެހައި ތުހުމަތުތައް ފަސޭހައިން ބަލައި ވަޒަންކުރާއިރު، އެ ތުހުމަތުތަކުން ދުއްބަރަކް ކުށްކުރިކަމުގެ ތުހުމަތު އުފުލޭ ނަމަ، އަދި އެ ތުހުމަތުތަކަށް ޖަވާބު ނުދެވޭނަމަ، އެ މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތްކުރުމުގެ ބޭނުން އޮތްކަމަކަށް ފަސޭހައިން ނިންމަންވާނެއެވެ. މިދެ މާނައިގެ ޕްރޮސިކިއުޝަނުން ކޯޓަށް ހުށަހަޅާ ކޭސްގެ މައްސަލައަށް ކުރިއަށް ގެންދިއުމަކީ ކޯޓަށް ތާއީދުވުމެއް ނޫނެވެ. ފަސޭހަތުގެ ކުރިމަތިލީގައި ހުރި އެންމެހައި ވާޤިޢާތަކުން އެ ދަޢުވާގައި ހިމެނޭ ކުށް ދަޢުވާބި ފަރާތުން ކޯޓުގައި އެއްވެސް ތުހުމަތުގެ އުފުލޭ މިންވަރަށް ހެކި ހުރިކަމަށް ފަސޭހައިން ގަބޫލުކުރެވުން ފުދެއެވެ.

27. ޕްރޮސިކިއުޝަނުގެ ފަރާތުން މައްސަލައިގެ ދަޢުވާ ކޯޓަށް ހުށަހަޅާފައިވާ އަސްލުލަދި ތިރުނގައި ފަސޭހާތުރު ބަލައި ވަޒަންކުރައިރު، އޭގައި ހިމެނޭ ކަންކަމުން ދައުވާކޮށްފައިވާ ކުށުގެ އަސްލުލަދި އުސޫލުތަކާއި ހުށަހެޅި ބަލަންވާނެއެވެ. ޕްރޮސިކިއުޝަނުގެ ފަރާތުން މައްސަލައިގެ ދަޢުވާ ކޯޓަށް ހުށަހަޅާފައިވާ އަސްލުލަދި ތިރުނގަކަން ބެލުމުން، މުޖުތަމަޢު ކުރުކުރިކަމުގެ އަދި ކުރު ނުކުރާ ކަމުގެ ދެކުނާ މަގުފޫވާ ނުލާއިރު، ތިމާއަށާއި މައުލޫމާތު ހުރި ފަރާތްތަކާއި، އެވެސް ކުރުކުރިކަމަށް ބެލިދާނެކަން ހާމަކުރެވެއެވެ. އެއްކޮށް ނުވަތަ ވަކިކޮށް ކަނޑައެޅުމަށް ބަލައިގަތުމަށް ނިޔާކުރުމަށް ނުކުތާ ހޯދައިދިނުމުގެ ޢަމަލުތަކުގެ މައްސަލަ، މުޖުތަމަޢުގެ ކަމަކަށް ޝަރީޢަތް ކުރިއަށް ގެންދާނެގޮތް ނިންމުމުގެ ކަނޑައެޅުން ހުށަހެޅިފައިވެއެވެ.

28. ޝަރީޢަތް ކުރިއަށް ގެންދާނެގޮތުން އެއްކޮށް ނުވަތަ ވަކިކޮށް ކަނޑައެޅުމުގެ ކުރިން މައްސަލައިގެ އުޞޫލުތަކަށް ބަލައި، ހުށަހެޅިފައި ހުރި އެންމެހާ ހެކިތަކުގެ ޤުއްވަތު ނަތީޖާއަށް ރިޢާޔަތްކުރުމަކީ ފަސޭހަތުގެ ޖިއްދިއްޔާތެވެ. މި މައްސަލާގައި ކޯޓުން ހުރި ވަޒަންކުރާނީ ޝަރީޢަތް ކުރިއަށް ގެންދާނެގޮތް އެއްކޮށް ނުވަތަ ވަކިކޮށް ކަނޑައެޅުމުން ފަރާތް މިންވަރުގެ ހިނިހިނީ ބެލުމަކަށެވެ. ކުރު ސާބިތުކުރުމަށް ފަރާ މިންވަރުގެ ހިނިހިނީ ބެލުމަކަށް ނުނެވެ. ބޮޑުމަށް އެފަރާ މިންވަރަށް ހިނި ހުރިތީ ބެލުމަކަށެވެ.

29. އިސްލާމީ 19 ވަނަ ޕޮއިންޓްގައި ބުނި ފަރާތުން ޝަރީޢަތް ކުރިއަށް ގެންދާނެގޮތް އެއްކޮށް ކަނޑައެޅުމަށް ކޯޓުން ނިންމާ ޖިނާއީ އިޖުރާއާތުގެ ޤާނޫނުގެ 198 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން އިސްތިޢުނާފުކުރާން ބާވަތުގެ ނިންމުމެއް ކަމަށް ނުވާތީވެ، އާއިލާގެ އާދަކާ ސާބިތު ގެ މައްސަލަ ދައުވާކުރުމަށް ޕްރޮސިކިއުޝަނުން ހުށަހަޅާފައިވާ ތުހުމަތުތަކުގެ ބަރަދަން، މަޖިލީހަކުން ބައްދަލުކުރުން އިސްތިޢުނާފުކުރުމަށް ބަލައި ވަޒަންކޮށް، ކުރިމިނަށް ކޯޓަށް ހުށަހެޅިފައިވާ ދައުވާއާ ގުޅޭން ކުރިމިނަށް ކޯޓުގައި ޝަރީޢަތް ކުރިއަށް ގެންދާނެގޮތް އެއްކޮށް ނިންމުމުގެ އިޖުރާއާތު މި މަރުޙަލާގައި މި ކޯޓަށް ފިޔަވަޅު އަޅަން ނުޖެހެއެވެ.

ނިންމަން ފެންނަ ގޮތް

30. އިސްވެ މަތީގައި ބަޔާންކުރި ކަންކަން އެހެންކަމުން:

(ހ) ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުން ޝަރީޢަތްކުރުމާބެހޭ ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދުގެ 146 ވަނަ މާއްދާ އާއި 149 ވަނަ މާއްދާ މާނަކޮށްފައިވާ ގޮތާ އެއްގޮތަށް ނޫންކަމަށް ކަނޑައަޅަން ފެނެއެވެ.

(ށ) ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 115 ވަނަ މާއްދާގެ (ބ) ގެ ދަށުން، މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތްކުރާން ތަން އޮތް ކަމަށް މަދަނީ މިންގަނޑުން ފަނޑިޔާރު ނިންމާ ނިންމުމަކީ ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 198 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން އިސްތިއުނާފުކުރެވޭނެ ބާވަތުގެ ނިންމުމެއް ކަމަށް އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ދަރަޖައިގައި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުން ނިންމި ނިންމުން ބާޠިލުކުރަން ފެނެއެވެ.

(ނ) އިސްވެދިޔަ (ށ) ގައި އެގޮތަށް ކަނޑައެޅުމުން އާއިޝަތު އާޖިދާ ޝަކޫރުގެ ފަރާތުން އިސްތިއުނާފުކުރަން ހުށަހެޅި ނުކުތާތައް ބަލައިގަނެވޭނެ ނެތް ކަމަށް ކަނޑައަޅަން ފެނެއެވެ.

އުއްތަމަ ފަނޑިޔާރު އަޙްމަދު މުޢުތަޞިމް އަދުނާނުގެ ރައުޔު

31. މި މައްސަލައިގައި ފަނޑިޔާރު ހުސްނުއްސުޢޫދުގެ ރައުޔަށް އަޅުގަނޑު ތާއީދުކުރަމެވެ.

ފަނޑިޔާރު ޢާއިޝާ ޝުޖޫން މުޙައްމަދުގެ ރައުޔު

32. މި މައްސަލައިގައި ފަނޑިޔާރު ހުސްނުއްސުޢޫދުގެ ރައުޔަށް އަޅުގަނޑު ތާއީދުކުރަމެވެ.

ޙުކުމް

ދެންފަހު، އިސްވެ މަތީގައި ބަޔާންކުރި ކަންކަން އެހެންކަމުން:

(ހ) ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުން ޝަރިއަތްކުރުމާބެހޭ ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދުގެ 146 ވަނަ މާއްދާ އާއި 149 ވަނަ މާއްދާ މާނަކޮށްފައިވަނީ ގާނޫނާ އެއްގޮތަށް ނޫންކަމަށް ކަނޑައަޅަމެވެ.

(ށ) ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 115 ވަނަ މާއްދާގެ (ބ) ގެ ދަށުން، މައްސަލައިގެ ޝަރިއަތްކުރާނޭ ތަން ގޮތް ކަމަށް މަދަރީ މިންގަނޑުން ފަރިޔާދު ނިންމާ ނިންމުމަކީ ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 198 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން އިސްތިއުނާފުކުރެވޭނެ ބާވަތުގެ ނިންމުމެއް ކަމަށް އިސްތިއުނާފުކުރެވޭ ގަޑިއެއްގައި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުން ނިންމި ނިންމުން ބާޠިލުކަމަށް ކަނޑައަޅަމެވެ.

(ނ) އިސްވެދިޔަ (ށ) ގައި އެގޮތަށް ކަނޑައެޅުމުން އާއިޝަތު ޖާބިރާ ސަރާހަތާ ފަރާތުން އިސްތިއުނާފުކުރަން ހުށަހެޅި ނުކުތާތަކާ ބަލައިގަނެވޭނެ ނޫން ކަމަށް މި މައްސަލަ ބެލި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ފުލްބެންޗުގެ އިއްތިފާޤުން ކަނޑައަޅައިފީމެވެ.

މި ޤަޟިއްޔާ ބަލައި ޙުކުމް ކުރީ:

ޢާއިޝާ ޝުޖޫން މުޙައްމަދު | އަޙްމަދު މުޢުތަޞިމް އަދުނާން | ހުސްނުއްސުޢޫދު

(ރިޔާސަތު)